

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y. ET L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DU COMITE INTERACADEMIQUE
DE BALKANOLOGIE DU CONSEIL DES ACADEMIES
DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA R.S.F.Y. ET DE L'INSTITUT
DES ETUDES BALKANIQUES

X

BELGRADE 1979.

Wayne S. Vucinich,
 A STUDY IN SOCIAL SURVIVAL: THE KATUN IN BILEĆA RUDINE,
 Monograph Series in World Affairs, volume thirteen, book one (Essays
 in honor of Josef Korbel),
 University of Denver, Graduate School of International Studies.
 1975. Pp. XXVIII+194

Професор историје на Станфорд универзитету у Сједињеним Америчким Државама и Југословен по пореклу, аутор ове студије успео је да, на сажет и аналитичан начин, прикаже друштвену трансформацију катуна на Билећким рудинама (иначе, краја у коме је и рођен) од средњег века па до наших дана. Посебна вредност ове монографије је у томе што се њоме на адекватан начин информише страни читалац о феномену полуномадског кретања и сточарења, као и катуна у херцеговачким брдима.

Одмах у уводном делу подвучена је веза између средњовековног и модерног катуна, али и значајне разлике између њих, међу којима и чињеница да је данашњи реликт катуна и катуњске организације постао само економска и сезонска друштвена заједница.

Дајући историјски преглед развоја региона Билећких рудина, аутор посебно указује на етничке, културне и економско-социјалне компоненте тога развоја кроз историју и констатује да је данас људска рука умногоме изменила и географију и привреду тога краја Југославије. То је, у великој мери, изазвало ишчезавање традиционалне културе и привреде, иако се одговарајући реликти и данас још могу уочити и изучавати.

Рад је подељен на два дела. Први се заснива на објављеним изворима, а други првенствено на ауторовим личним запажањима до којих је долазио кроз теренски рад током последњих двадесет пет година. Први део представља својеврсну синтезу онога што је до данас писано о катуну, а садржи и ауторове оцене и мишљења о појединим теоријама о катуну, а на крају и одговарајуће закључке. Други део, пак, може се сматрати не само као студија о савременом катуну, већ и као вредан извор документације, нарочи-

то за страног читаоца и истраживача.

Аутор у првом делу свога рада констатује да су многи историчари и етнографи истраживали феномен катуна, повезујући га увек са Власима, за које се претпоставља да су, као сточари, били оснивачи ових балканских заједница. С овим у вези истакнуте су и тешкоће у проучавању, јер се под појмом „Влах“ подразумевала и етничка и професионална група, али и низ других локалних значења. Такође и порекло овог назива није у науци до краја објашњено. Пошто је дао преглед историјских извора и теорија о појму и некадашњој етничкој скупини Влаха, аутор посебно обрађује њихов утицај на Јужне Словене. Такође излаже и категоризацију Влаха, иако истиче да њихова улога у етногенези овог дела балканског становништва остаје у југословенској историографији једно од важних питања која захтевају даље истраживање.

Следеће поглавље односи се на средњовековне катуње, који су представљали организовану групу људи, која се разликовала од земљорадничког становништва не толико по свом економском положају, јер су се и једни и други бавили сточарством и земљорадњом, већ по врсти обавеза и по правном статусу. Аутор затим обрађује организацију средњовековног катуна, његову трансформацију и настанак племена, наводећи мишљења аутора, као што су Шобајић, Јован Цвијић, Јиречек и Филиповић.

У даљем тексту концизно су обрађена питања сточарског друштва Билећког региона у доба отоманске владавине, од 1482. до 1876. године. Аутор, између осталог, истиче да су Турци углавном уважавали установљену обичајну праксу, чинећи мало да регулишу

или фиксирају статус шума и пашњака — те главне материјалне основице привређивања тамошњег становништва. И у погледу тумачења утицаја који је отоманско освајање вршило на сточарску привреду у југословенским земљама постоје различита мишљења у науци. Неки аутори, као Ердељановић и С. Новаковић, заступају тезу да је турска владавина у српским земљама имала негативан утицај, док други, као С. Томић и Филиповић, дају прихватљивије тумачење према коме је у том периоду сточарство било стимулисано, у поређењу са ситуацијом у којој је оно слабило као резултат политике средњовековне српске државе. Но, и ово питање остаје, по мишљењу аутора, у великој мери отворено и у том погледу је потребно још консултовати теже доступна отоманска документа о Херцеговини, укључујући и Билећке рудине, о којима је у раду реч.

Сточарско-планинско друштво обрађиваног региона Југославије је затим приказано од периода Аустро-угарске окупације и првог светског рата, па до савременог доба у коме аутор већим делом говори на основу личних искустава са терена, приказујући га и као „дезинтеграцију пасторалног друштва”. У томе је значајан елемент модернизовање читавог тог краја, његова електрификација итд.

Последњи део студије посвећен је детаљном опису, посебно занимљивом страном читаоцу, сезонских кретања на планине у циљу летње испаше стоке, при чему аутор даје и графичке прилоге — цртеже појединих зграда и објеката који су на путу ишчезавања и у најзабаченијим планинским крајевима Југославије (на пример, колиба, телећак, тор за мали број стоке, огњиште, превржача, стап и сл.).

Бурица Крстић

Момчило С. Лутовац,
СТОЧАРСТВО НА СМИЉЕВИЦИ У ПРОШЛОСТИ И ДАНАС,
 Гласник Српског географског друштва, св. 57—1,
 Београд 1977, стр. 99—116

Планина Смиљевица у Горњем Полимљу одувек је пружала повољне услове за сточарство: природни пашњаци представљају материјалну основу да се људи баве овом привредном граном; затим друштвено-историјске прилике у прошлости такође су погодвале. Потрошни центри овог подручја су Иванград и Рожаје.

Међутим, послератно раслојавање села и занемаривања сточарства на планини Смиљевици интензивно тече. Због тога је, како истиче аутор, сада тешко говорити о перспективи сточарства овог нашег краја. Данас је четири пута мање стоке него пре другог светског рата. По тврђењу Момчила С. Лутовца сточарство ће сасвим одумрети до две хиљаде година.

Због свега изложеног, рад са резултатима проучавања сточар-

ства на планини Смиљевици у прошлости и данас, надамо се да ће изазвати посебно интересовање стручњака. Овај рад указује на тежак проблем сточарства и на другим планинама у Горњем Полимљу, као и у другим планинским подручјима наше земље.

Особито занимљива излагања у раду Момчила Лутовца груписана су по уобичајеним одељцима: 1. природне особине планине Смиљевице; 2. својински односи сточара; 3. сточарство у прошлости и данас; 4. закључни део. И две речи при закључку. Рад Момчила Лутовца „Сточарство на Смиљевици у прошлости и данас” спада међу оне радове који редовно побуде већу пажњу и о којима се радо размишља. Он ће подстаћи друге наше научне раднике на слична проучавања сточарства осталих планина Југославије.

Ј. Ф. Трифуноски